

Un dèficit editorial: les traduccions d'assaig en l'edició catalana contemporània

Xavier Sierra
Labrado

La importància de les traduccions, quan es fa el balanç d'una literatura, sol quedar desatesa. Sempre hi haurà excepcions, és clar. Algunes peces literàries traduïdes —poemes, generalment— poden assolir l'*estatus* d'obres exímies. Ho seran, però, no en tant que *traduccions*, sinó en tant que *recreacions*. *Recreacions*, a més a més, d'obres preeminents, insignes. Els exemples de *L'Odissea*, de Riba, o de la *Divina comèdia*, de Sagarra, són prou clars. De vegades els crítics elogien la traducció que s'ha fet d'una novel·la, o d'un assaig, per la seva *correcció* o *fidelitat*. Aquests reconeixements, tanmateix, són efímers. Mai no passen de les planes dels diaris als llibres d'història de la literatura. I són, d'altra banda, el reconeixement d'una *perícia tècnica* i no el d'una *capacitat artística*.

Estem acostumats a considerar la traducció, només, com un expedient complementari: una forma de compensar les mancances de la producció autòctona. No com un valor substantiu. En el cas de l'assaig —o la *prosa d'idees*, si voleu— s'admet unànimement l'efectivitat de les traduccions per a l'assimilació i la difusió dels corrents de pensament al·lògens: ideològics, filosòfics, científics... No és poca cosa, certament. Així i tot, aquest punt de vista sembla encara massa estret. El prevere Carles Cardó, que traduï les elucubracions de Sèneca al català, contraposava les figures de l'escriptor original i el traductor. L'escriptor, segons Cardó, és lliure d'escriure el que vulga i acaba gairebé sempre posant sobre el paper allò que li resulta més

fàcil de dir. Davant d'una dificultat expressiva qualsevol, pot recórrer a la giragonsa o l'omissió. El traductor, per contra, no disposa d'aquestes llibertats. El text l'enfronta amb paraules, frases o metàfores que, de vegades, no tenen equivalent en la llengua a què tradueix. Si és honest i afronta la seua tasca amb una intenció d'exactitud, no les defugirà, sinó que mirarà d'introduir recursos nous, sent alhora respectuós amb l'entranya de l'idioma. Així, les traduccions incrementen la flexibilitat i l'abast de les llengües.

Al català, hi hagut llargs períodes en què s'hi ha traduït poc i d'altres en què no s'hi ha traduït gens. En l'època contemporània els modernistes van ser els primers a posar un cert èmfasi en la traducció. La "Biblioteca Popular" de *L'Avenç* inclogué alguna peça teatral d'Ibsen, de Maeterlinck, una mica d'assaig —Emerson, Leopardi, Pascal, Littré, Turgueneff—, narracions breus de Tolstoi... El noucentisme introduí la traducció de la literatura acadèmica, per mitjà de les publicacions del Consell de Pedagogia. Més tard, la Fundació Bernat Metge començà a editar versions acurades dels clàssics grecs i llatins. Les Edicions Proa, que dirigia Joan Puig i Ferrer, o els "Quaderns literaris" i la "Biblioteca de la Rosa dels Vents", de l'editor Josep Janés i Olivé, oferiren una quantitat estimable de novel·les traduïdes.

Amb la victòria feixista en la guerra del 1936-1939, tot se n'anà avall. Fins al 1946 gairebé no sortí res en català de les impremtes. Després d'aquesta data s'introduí una relativa i fluctuant permissivitat. El folklore i la poesia passaren amb més facilitat el filtre de la censura que no l'assaig o la novel·la. Les traduccions, de qualsevol gènere literari, foren durant molt de temps sistemàticament prohibides. Fins i tot s'arribà a condicionar l'autorització per editar algun volum a la supressió de les traduccions que inicialment incloïa. Es tractava de folkloritzar la llengua, de reduir-la a funcions afectives i casolanes.

Cap al 1962, finalment, les rescloses s'obriren. El llibre en català començava a tenir una mòdica presència a les llibreries. Deixava de ser una raresa. L'edició catalana dels anys seixanta tingué unes característiques peculiars: es traduï molt i, a més, bona part de les traduccions foren de *llibres de pensament*. Hi havia, és clar, una fam endarrerida. Però també hi comptava el context cultural europeu del moment. La literatura marxista, després de tants anys de prohibició, entrà a veles desplegades. El Concili Vaticà II, d'altra banda, creà unes certes expectatives entre els sectors catòlics cultivats. Fou una època molt intel·lectualitzada. Edicions 62 inaugurà les col·leccions d'assaig "Llibres a l'abast" (1962), "Blanquerna" (1963), "Biblioteca del Pensament Cristià" (1964), "Biblioteca Bàsica de Cultura Contemporània" (1965), "Història Social de la Cultura" (1966) i "L'Escorpí" (1968). El ritme de producció que imposà Max Cahner en aquesta editorial fou trepidant. Al llarg dels vuit primers anys de funcionament publicà quatre-cents noranta volums, quatre-cents vint-i-nou dels quals foren novetats. Dues-centes noranta, traduccions: més de la meitat

del catàleg. S'hi afegien d'altres iniciatives, noves de trinca —Pòrtic, Dalmau, Edició de Materials, Aportació Catalana— o supervivències d'èpoques anteriors —Barcino, Selecta, Moll, Alpha, la Proa inserida en Aymà, la Balmesiana, l'Abadia de Montserrat. Algunes editorials de base castellana crearen col·leccions en català amb la intenció de no perdre aquella nova àrea del mercat —Alfaguara, Destino, Vergara, Ariel, Herder, Teide, Bruguera... Estela i, sobretot, Nova Terra catalanitzaren els seus catàlegs en un percentatge elevat.

Potser s'arribà a un punt de saturació. La crisi editorial que es manifestà a l'inici dels setanta frenà el procés. El ritme d'edició s'alentí. Algunes editorials petites hagueren de claudicar. La proporció de traduccions baixà ostensiblement. Edicions 62 tancà algunes de les col·leccions, es desprengué de la *Gran Enciclopèdia Catalana* i Max Cahner fou rellevat en la direcció. Dels noranta-set títols publicats per aquesta editorial —entre novetats, reedicions i reimpressions— el 1968, es passà als cinquanta-quatre del 1970. Tot i això, Edicions 62 continuà sent l'editorial més important en volum de negoci i en nombre de publicacions —ho és encara avui.

Què es traduí en la dècada dels seixanta i al principi de la dels setanta? Marx i Engels, Lukács, Gramsci, Fromm, Marcuse, Simone de Beauvoir. I Russell. Però també Mounier i Teilhard de Chardin i una llarga nòmina de teòlegs francòfons: Roguet, Lyon, Leclercq, Beaudenon, Lébre, Philipon, Gelin, Evely, Quoist, Gauthier, Congar, Merton, De Lubac... Els llibres d'aquests tonsurats lletraferits emplenaren una bona part dels catàlegs d'Estela, de Nova Terra, de la Balmesiana i de Casals i Vall, empreses d'orientació marcadament cristiana. Però també algunes editorials *laïques* n'inclogueren en col·leccions específiques: "Llibres del Nopal" —d'Ariel— i "Blanquerna" i "Biblioteca del Pensament Cristià" —d'Edicions 62. La crisi afectà especialment aquesta mena de literatura. Després del 1970 molts dels assagistes catòlics esmentats —fins i tot algun dels més conspicus, com ara Mounier— ja no tornaren a ser editats en català. D'altra banda, tant Estela com Nova Terra patiren gravoses sancions governatives en l'etapa final del franquisme i acabaren sucumbint. Edicions 62 clausurà, el 1968, la "Biblioteca de Pensament Cristià" i, el 1971, la col·lecció "Blanquerna". Ariel féu el mateix amb "Llibres del Nopal" al començament dels setanta.

Dins l'esquerranisme també podríem trobar eclipsis aparatosos: el de Simone de Beauvoir, per exemple, de la qual s'editaren cinc títols —sis volums— entre el 1968 i el 1969, i cap en la dècada posterior. O el de Marcuse. Marcuse fou profusament traduït entre el 1968 i el 1971. D'*Eros i civilització*, se'n féu una segona edició a les poques setmanes d'haver-se publicat la primera. I després, l'oblit. Fins que el 1982 s'edità *La dimensió estètica*. Els textos de Marx i Engels, després d'un declivi momentani, tornaren a tenir un lloc principal en els catàlegs dels anys vuitanta, per bé que amb un plantejament editorial completament distint.

Russell fou, en aquestes dècades i en les posteriors, una constant. I Fromm, continuament reeditat. La traducció de *L'art d'estimar*, publicada per primera vegada el 1966, arribava a la tercera edició dos anys després; a la cinquena, el 1974; a l'onzena, el 1978; a la quinzena, el 1994; a la que fa dinou el 2002. *La meua concepció del món*, de Russell, arribava a la sisena edició el 1988.

Les traduccions d'assaig en les dècades dels seixanta i els setanta responien, certament, a una demanda ideològica —o potser fora millor dir a una *previsió de demanda*. Predominaren, tant en el sector catòlic de l'edició com en l'aconfessional, les preocupacions immediates i conjunturals. Les discussions del Concili Vaticà II i el Maig francès tingueren un reflex generós en els catàlegs. Hem esmentat els casos dels Marcuses editats, dels Simone-de-Beauvoirs, relacionables, poc o molt, amb l'efervescència del 68 —com els dels Marxs i els Engels, els Althussers o els Lu-Shuns. Per la banda conciliar podríem mencionar autors com ara Schillebeeckx o Thurian, a més dels ja citats Congar i De Lubac. Fins a l'inici de la dècada dels vuitanta no fou constatable un interès sostingut per traduir els clàssics del pensament modern. S'havien traduït fins aleshores, dins la col·lecció "Bernat Metge", alguns clàssics antics. Després que Barcino, cap al final del primer terç del segle xx, hagués publicat el *Discurs del mètode*, de Descartes, i *La pau perpètua*, de Kant, a cap editor, malgrat el *boom* dels seixanta, no li semblà necessari eixamplar —gairebé *inaugurar*— aquesta via. Tota l'atenció estigué posada en la novetat, en la darrera collonada dialèctica, sortís d'on sortís. El llibre *La fi de la utopia*, de Marcuse, és elaborat a partir de les gravacions en cinta magnetofònica d'unes reunions que tingueren lloc a la Universitat Lliure de Berlín el juliol del 1967. El 1969 ja era al mercat la versió catalana. *Psicoanàlisi i política* fou publicat en alemany el 1968. El 1969 sortien simultàniament les versions catalana —a Edicions 62— i espanyola —a Península, atenció, l'apèndix castellà d'Edicions 62—, elaborades pel mateix traductor. De la versió espanyola, però, hi hagué aviat dues reedicions; de la catalana, cap. Seria ingenu pensar que els tiratges de les edicions en espanyol es vengueren majorment a fora i no interferiren la venda de l'edició catalana d'aquest llibre. La traducció de *L'home unidimensional* al català, publicada el 1968, s'avançà gairebé un any a l'edició peninsular en espanyol —a Seix y Barral. Aquestes anticipacions fan molt de goig, són una estupenda injecció de moral, però quin resultat donen? De les versions catalanes dels llibres de Marcuse només *Eros i civilització*, publicat per un atzar el mateix maig del 1968, arribà a reeditar-se. Ni tan sols acceptant el criteri de donar prioritat a les novetats es podria afirmar que hi hagué un ordre plausible. El mercat ha estat reticent i complicat, d'acord, però els editors catalans i els seus consells assessors tampoc no han estat gaire encertats. L'exemple de Península —la Península presumptament *ancilla* d'Edicions 62— és delirant. El llibre fonamental de Marcuse, si en té algun, potser és *Raó i revolució*. Per què, justament aquest, no

es traduí? I si examinéssim les traduccions de la literatura espiritual catòlica dels anys seixanta i setanta arribaríem a unes conclusions semblants. Sort hem tingut que hi hagués monjos entestats a traduir la *Bíblia*. El 1972, Barcino encara feia la primera reedició, dins la col·lecció “Clàssics Populars”, de la traducció del *Discurs del mètode* que havia fet Joaquim Xirau cap al 1929. Fa pena. I no perquè fos una edició vella, sinó perquè era l’única operació d’aquest tipus.

Afortunadament, a l’inici de la dècada dels vuitanta tingué lloc un gir positiu. Un petit grup de persones es posà d’acord per a editar una col·lecció —de cent cinquanta títols— que contindria els textos canònics de la filosofia de totes les èpoques: “Textos filosòfics.” Els responsables de la col·lecció —que inicialment foren Josep M. Calsamiglia, Pere Lluís Font i Josep Ramoneda— programaren l’edició d’obres de molts autors fonamentals i indefugibles que fins aleshores no havien estat traduïts al català —Hegel, Schopenhauer, Hume, Spinoza, Leibniz, etc.— i d’altres que no havien estat encara prou atesos —Aristòtil, Descartes, Kant. Per tal de separar-se del clima d’improvisació, a més, donaren de bon començament la llista completa dels títols que s’havien proposat de publicar. És una llista impressionant. En l’edició catalana del segle xx hi ha dues llistes sensacionals: la de la Fundació Bernat Metge i aquesta. El més curiós és que el programa original fou escrupolosament respectat. Només en un cas no s’acomplí el compromís: uns *Assaigs filosòfics* de Habermas van substituir-hi *Minima moralia* d’Adorno. No crec que cap client de la col·lecció s’hagi fet l’*harakiri* per aquest canvi.

“Textos filosòfics”, al començament, fou publicada per l’editorial Laia, amb les subvencions de la Generalitat de Catalunya i el mecenatge —que s’ha mantingut fins ara— de la Fundació Jaume Bofill. El compromís d’aquesta fundació fou de subvencionar els cent primers títols. I per què no la col·lecció sencera? No ho sabria dir. És un misteri. En qualsevol cas, la Fundació Bofill ha acomplert fins ara la seva part. Una altra qüestió seria la del grau d’entusiasme de les editorials beneficiàries. Davant de dos llibres igualment subvencionats, les editorials prefereixen publicar sempre el més prim —sigui l’interès respecte dels textos el que sigui. Cal anar alerta. Això i la manca de preparació dels erudits autòctons de la filosofia explicarien algunes demores escandaloses i una certa inversió infonamentada de les prioritats —el fet, vull dir, d’haver publicat l’*Esbós* de Condorcet, o l’*arc utopia-matèria* de Bloch, molt abans que no les tres *Crítiques* de Kant, per exemple. I ara que som ací direm que el mateix mal afecta les col·leccions de la “Bernat Metge”. Com és possible que a hores d’ara estigui encara sense traduir la *Metafísica* d’Aristòtil? Per a quan pensen deixar-ho? I estem parlant, que quede això ben clar, d’algunes de les millors iniciatives editorials que hem tingut. D’unes iniciatives admirables, que han estat portades endavant malgrat les innumbrables adversitats que els han sortit al pas. La Fundació Bernat Metge va superar les catàstrofes de la guerra civil i la funesta repressió franquista. “Textos filosòfics” va sobreviure

a l'ensorrada de l'editorial Laia, que li feia materialment els llibres i que l'aixoplugava en el seu catàleg.

El 1981 aparegueren els cinc primers títols de “Textos filosòfics”: *La genealogia de la moral* de Nietzsche, *La Psicologia* d'Aristòtil, el *Tractatus logico-philosophicus* de Wittgenstein, un volum de *Diàlegs* de Plató, amb traduccions de Joan Crexells, i un d'Ockham. Excepte els diàlegs platònics, reedició d'un volum publicat anteriorment per la Fundació Bernat Metge, tot era nou. Nou i d'una qualitat —mesurada amb criteris europeus— acceptable.

L'exemple fou imitat per Edicions 62, que a partir de l'any següent començà a publicar una col·lecció de “Clàssics del Pensament Modern” on s'encabien les obres cabdals de Darwin i Planck, Montesquieu i Kelsen, Durkheim i Simmel, Jakobson i Saussure, Levi-Strauss i Malinowski, Keynes i Marx... De Marx, la col·lecció oferia *El Capital* íntegra, en sis volums. Les edicions d'obres de Marx escomeses anteriorment havien estat afectades per la urgència i la imprevisió: es traduïen, per exemple, antologies preparades per especialistes britànics en sociologia o en economia. Traduccions de traduccions. Les *Cartes sobre “El capital”* foren publicades sense disposar encara d'una traducció d'*El capital*, simplement perquè la seva publicació era més ràpida i menys onerosa per a l'editorial. *La ideologia alemanya* publicada en “L'Escorpi”, el 1969, contenia només el capítol I del Llibre primer. La versió de “Textos filosòfics”, del 1987, per contra, fou íntegra. El criteri editorial, afortunadament, havia mudat. I en conseqüència, també canvià el tipus de traductor.

El traductor dels anys seixanta, dels setanta, era un espècimen distint al que hem conegut en les dècades següents. Al d'avui. I és, potser, en els qui s'han dedicat sobretot a la traducció d'obres d'assaig, o de *pensament*, on es constata més fàcilment la diferència. El traductor d'aquelles dècades ho fou, en la major part dels casos, circumstancialment, empès alhora per la necessitat econòmica i pel compromís polític, o civiocultural, o ideologicoreligiós. Jordi Solé-Tura, Miquel Adrover, Joan Francesc Mira o Josep Palàcios foren alguns dels qui acumularen més títols traduïts. Palàcios i Fuster traduïren conjuntament els assaigs de Camus. Però Palàcios, en solitari, traduí també, entre d'altres, un llibre de Mounier, o les expansions humanístiques del biòleg Jean Rostand. Joan Francesc Mira, entre el 1970 i el 1975, traduí —gairebé sempre de l'italià— llibrets amb textos de della Volpe i Colletti, però també d'Adorno o de Lichtheim. Adrover traduí obres de Congar i de Thurain, però també de Sartre i de Marx —del francès. Jordi Solé Tura hi treballà com un forçat cinc o sis anys —del 1965 al 1970, més o menys—, passats els quals, ja no traduí res més. Durant aquest breu però fèrtil període no féu fàstics a res i tant li era —és una manera de dir, per suposat— traduir al català una obra d'Engels o una antologia de textos de Gramsci o de Marx, com *A History of Western Philosophy*, de Russell (que en català fou batejada amb el títol d'*Història social de la filosofia* perquè anés de bracet, dins la mateixa col·lecció,

amb una *Història social de l'art* i una *Història social de la ciència*, també traduïdes per l'incansable Solé-Tura d'aquells anys).

Apartir de la dècada dels vuitanta, però, el traductor eventual, políticament compromès, crematísticament freturós, que —salvades les excepcions— no sempre treballava amb un criteri filològic exigent, deixarà pas al tipus de traductor vocacional, més o menys especialitzat en autors o en temes o, si més no, en llengües. El prevere Manuel Balasch traduirà deu volums de diàlegs platònics per a la Fundació Bernat Metge —publicant el primer el 1986 i el darrer el 1997—; Josep Batalla es concentrarà en els autors medievals —Mestre Eckhart, Anselm de Canterbury, el Pseudo-Dionisi, Agustí d'Hipona, Abelard, Tomàs d'Aquino— i en la darrera dècada del segle treballarà també per a la Fundació Bernat Metge, encarregant-se de la traducció d'algunes de les obres fonamentals d'Aristòtil —l'*Ètica a Nicòmac*, les *Categories*— que la prestigiosa institució, fins aleshores, incomprendiblement, havia deixat de banda; Joan Leita, jesuïta revoltat, traduirà els filòsofs grecs —Plató, Aristòtil, Epíctet— i els alemanys —Kant, Herder, Fichte, Hegel, Schopenhauer, Nietzsche—; Gustau Muñoz traduirà clàssics germànics del pensament econòmic, de la filosofia, de la historiografia. No pretenc, és clar, ser exhaustiu. Només vull il·lustrar el canvi de tendència. El cas de Jordi Moners és, potser, el més il·lustratiu. Moners començà a traduir a la primeria dels setanta obres de Marx, de Brecht i de Marcuse, però aviat va semblar que ho deixaria córrer. Per aquesta banda podríem incloure'l perfectament en aquell grup de traductors ideològicament compromesos que en els anys seixanta i començament dels setanta treballaren per tal d'introduir el pensament marxista o les novetats del catolicisme pre i post conciliar. Però, a diferència de molts dels seus col·legues, que passada la conjuntura ideològica, o l'etapa d'urgència econòmica, deixaren de traduir —Solé-Tura, Alexandre Ferrer, Palàcios, posem per cas— o traduïren papers completament diferents als que havien traduït fins aleshores —com ara Joan F. Mira, que traduí molts anys després els *Evangelis* i la *Divina comèdia*, o Manuel Carbonell, que de traduir Kosík i Marx passà més tard a traduir Heidegger i Nietzsche—, Moners recomençà i persistí. El 1977, quan ningú no traduïa ja textos marxistes, ell publicà una versió del *Manifest comunista*. I continuà amb el *Karl Marx* de Lenin (1983) i amb els voluminosos *El capital* (1983-1990) i *La ideologia alemanya* (1987). És a dir, esdevingué un traductor del segon tipus: un traductor especialitzat —més o menys especialitzat, perquè, a banda d'obres de Marx també traduí Maquiavel, Gramsci i Beccaria i diverses novel·les de l'alemany o de l'italià.

Foren el canvi en el criteri editorial i l'evolució en la demanda els factors que afavoriren aquesta transformació en el tipus predominant de traductor. Bé: diguem-ne *demanda*. El fet és que amb els Estatuts d'Autonomia de les Balears, de Catalunya, del País Valencià, s'havia obert, de manera insuficient, però real, una possibilitat clausurada feia molts anys: l'ensenyament: les

universitats, els instituts, les escoles de qualsevol classe. Calia atendre unes noves necessitats, aquesta vegada estrictament doctes. Parlar de *normalitat cultural* seria excessiu, i desplaçat. La *normalitat* de què gaudim —i en la mesura que en gaudim— resulta esfereïdorament anòmala i precària. I, per això, no s’hi val a badar.

“Textos filosòfics” resistí admirablement l’ensorrada de Laia. Després, la col·lecció fou assumida per Edicions 62. El ritme d’edició no sempre ha estat el desitjable. Vint-i-cinc anys per a treure no arriba a cent volums són massa anys. M’agradaria saber, però, quina clientela fidel ha tingut —té encara— aquesta iniciativa. Quants instituts de batxillerat tenen la col·lecció completa en les seves biblioteques? Quants departaments universitaris de filosofia? Quants particulars especulativament desficiosos n’han comprat algun volum solt? Alguns títols s’han venut bé —a jutjar per les reedicions. D’altres es deuen estar florint als magatzems editorials. Quants professionals de la filosofia hi ha i què lligen?

En assumir “Textos filosòfics”, Edicions 62 deixà de publicar —en arribar al número 50— “Clàssics del Pensament Modern”. Per què? No s’hi val a dir que, ja d’entrada, estava previst aturar-se en els cinquanta títols. S’hauria pogut continuar. Les dues col·leccions no eren incompatibles. No anaven dirigides exactament al mateix tipus de lector. Una era exclusivament filosòfica, l’altra s’obria a la sociologia, l’antropologia, la lingüística, la teoria del dret, l’economia, les ciències biològiques i físiques... Lamentablement, les editorials universitàries no han sabut omplir el forat. Bé: hi ha hagut excepcions. La Facultat de Teologia de Catalunya, aliada amb l’editorial Proa, inicià la publicació d’uns “Clàssics del cristianisme” el 1988. El 2005 en sortí el títol número cent. Calví, Erasme, Savonarola, Luter o Francesc d’Assís és possible que troben algun dia, en català, un lector no expert, un lector imprevisible, empès per la curiositat o el desfici. Més difícil serà que troben lectors gratuïts i espontanis les obres de Joan Damascé o Efrem de Nísibis, siguin quines siguin les excel·lències teològiques d’aquests remots pares de l’Església.

El mercat resulta prou reticent, prou difícil de descloure, acostumat com està a la dependència del castellà en aquesta mena de lectures. Les iniciatives editorials tampoc no semblen ben orientades, a jutjar pels resultats —mesurats en nombre de reedicions. Quan tindrem una “Bernat Metge” en edició de butxaca, de presència normal i afectuosa, a les llibreries? Quin futur tindrà “Textos filosòfics” més enllà del número cent previst? Qui abasteix, ara com ara, les necessitats dels antropòlegs, dels sociòlegs, dels economistes, dels biòlegs...? Les editorials catalanes d’un cert volum fan la impressió d’haver desistit des de fa temps d’atreure’s els lectors d’aquesta mena de papers: “L’Escorpí. Idees”, d’Edicions 62, d’ençà del 1991 a penes treu novetats, al contrari que les col·leccions homònimes de poesia i de teatre, que s’han incrementat de manera esponentosa en els darrers lustres; “Llibres a l’abast”

ha continuat creixent, però amb títols d'autors autòctons. Abans de la crisi del començament dels setanta "Llibres a l'abast" i "L'Escorpí" aplegaven un voluminós percentatge d'obres traduïdes —deixem ara de banda l'encert en la tria. La Proa-Enciclopèdia Catalana, tan amatent a completar els "Clàssics del cristianisme", ha deixat neulir-se uns "Clàssics de la ciència" i les col·leccions "La Mirada" o "Biblioteca Oberta" són encara de realitat fràgil i incerta. Les altres editorials, creades després de la crisi, o bé tenen col·leccions d'assaig esquifides —Columna, Bromera—, o bé rarament han ofert traduccions d'aquest gènere literari —La Magrana, Quaderns Crema, la desapareguda Curial. El maremàgnum de la "Biblioteca Universal Empúries" n'és l'excepció.

De vegades apareix alguna empresa modesta, sostinguda amb el sacrifici personal de l'editor, que engega alguna col·lecció apreciable. I els monjos de Montserrat no es cansen d'acréixer, també amb traduccions, "Saurí" o "El gra de blat". Però el nombre de versions de textos per al foment de l'espiritualitat és ja a hores d'ara, atesa la importància actual d'aquesta mena d'obres, prou desorbitat.